

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний  
університет імені К. Д. Ушинського»

Соціально-гуманітарний факультет  
Кафедра політичних наук і права

Дмитрашко С. А.

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І  
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ  
З ДИСЦИПЛІНИ «Геополітика»  
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти  
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»  
спеціальності 052 «Політологія»**

Одеса - 2021

## **УДК 324.019.5 (075.8)**

Рекомендовано до друку Вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 5 від 17 лютого 2021 р.)

### Рецензенти:

Наумкіна Світлана Михайлівна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права Південноукраїнського національного університету імені К. Д. Ушинського

Пехнік Алевтина Валентинівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»

**С. А. Дмитрашко** **Методичні вказівки до семінарських занять з дисципліни «Геополітика» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». Одеса: 2021. 54с.**

Методичні вказівки укладені відповідно до освітньо-професійної програми «Політологія» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». У вказівках представлено види теоретичної та практичної роботи здобувачів вищої освіти на семінарських заняттях з «Геополітики» відповідно до основних тенденцій сучасної освіти.

## ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Опис та структура навчальної дисципліни	8
3. Програма навчального курсу	10
4. Плани семінарських занять з дисципліни «Геополітика» (з самостійною роботою до кожної теми)	20
5. Індивідуальна робота	42
6. Критерії оцінювання	44
7. Список рекомендованої літератури	48

## ВСТУП

Геополітика є складовою міжнародно-політичної науки. Вона є одночасно наукою, дисципліною, ідеологією. Здобувачам вищої освіти спеціальності «Політологія» корисно розуміти основоположні проблеми сучасного співтовариства, які мають регіональний і глобальний виміри. Метою навчальної дисципліни є формування комплексу теоретичних знань з дисципліни «Геополітика» задля поглибленого засвоєння науково-практичних основ геополітики за рахунок реконструкції процесів сучасного геополітичного простору, аналізу основних закономірностей розвитку геополітичних процесів та визначення головних суб'єктів геополітичних відносин і виявленні їх стратегічних планів та тактик щодо реалізації національних інтересів.

Передумови для вивчення дисципліни: одночасно з вивченням навчальної дисципліни «Геополітика» студенти мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін: «Теорія держави та права», «Загальна теорія політики», «Сучасна зарубіжна політика».

Очікувані результати навчання дисципліни:

Унаслідок вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має знати:

- місце та роль «Геополітики» в системі суміжних дисциплін;
- основний понятійно-категоріальний апарат з геополітики;
- історію методології геополітичних досліджень;
- категорії, «закони», принципи геополітики;
- джерельну базу розвитку геополітики як науки та практичної стратегії;
- особливості еволюції політичної карти світу, системи центр-периферійних відносин в світовій політиці;

- особливості розвитку геополітичних епох та світосистемних гео економічних циклів;
- особливості розвитку національних геополітичних шкіл, концепції класиків геополітики, класичні геополітичні доктрини та історію їх обґрунтування.
- принципи геополітичного розвитку світової політики;

вміти:

- здійснювати реконструкцію місця, ролі, мети країни в системі світової політики в певний історичний проміжок часу;
- здійснювати аналіз національного стратегічного інтересу певної країни;
- застосовувати геополітичну методологію (порівняння, моделювання, картографування) для аналізу геополітичної ситуації;
- класифікувати наявні концепції за геополітичними ідейно-доктринальними напрямками;
- аналізувати геостратегії та тактичні засоби геополітики держав та блоків;
- визначати характер сучасних процесів регіоноутворення та їх обумовленість суспільно-економічними, історичними та культурними чинниками формування світової політики.
- обґрунтовувати шляхи вдосконалення просторової (територіальної) організації суспільства, покращення її внутрішньої та зовнішньої геополітики.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Інтегральна компетентність:

ПК-1. Здатність розв'язувати спеціалізовані завдання в предметній сфері політології та застосовувати ключові теорії і методи політичних досліджень та аналізу політики у експертно-аналітичній, політико-організаційній, консультаційній, викладацькій і громадській сфері практичної професійної діяльності.

Загальні компетентності:

ЗК-2. Набуття гнучкого мислення, відкритість до застосовування концептуальних і базових знань у практичних ситуаціях, розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК-3. Здатність до генерування нових ідей (креативність), прийняття обґрунтованих рішень, адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК-6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізу та використання інформації з різних джерел.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК-8. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності, здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК-10. Здатність працювати автономно, визначати, формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення.

Фахові компетентності спеціальності:

ФК-2. Знання вчень та концепцій світової та української політичної думки.

ФК-3. Знання основних компонентів політичного процесу на світовому, регіональному та національному рівнях.

ФК-4. Знання принципів політологічного підходу до аналізу соціально-політичних явищ і процесів, окремих суб'єктів та інститутів; засад та технологій політичного прогнозування.

ФК-6 Уміння працювати з оригінальними текстами та смисловими конструкціями, які містяться в них.

ФК-7. Уміння аналізувати специфіку основних етапів розвитку політики та світового політичного процесу.

ФК-8. Уміння творчо осмислювати і застосовувати історичний досвід політичної практики.

ФК-9. Уміння об'єктивно і критично оцінювати життєво важливу соціально-політичну інформацію.

ФК-11. Здатність приймати участі в дослідженнях політики з використанням основних методів сучасної політичної науки.

Дисципліна «Геополітика» вивчається на четвертому курсі денної форми навчання та включає лекції, семінарські заняття, самостійну роботу, індивідуально-дослідне завдання. Завершується вивчення курсу заліком.

2.

## ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

## навчально-тематичний план дисципліни «Геополітика»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	у	с	п.	с.р.	Інд	у	с	п.	с.р.	Інд
о	о	о	о	о	о	о	о	о	о	о
1	2	3	4	5	6	2	3	4	5	6
МОДУЛЬ 1. Геополітика як наука і міжгалузева наукова дисципліна										
Змістовий модуль 1. Геополітика та її теоретичний базис										
Тема 1. Геополітика як наука і навчальна дисципліна: визначення, етапи становлення, категоріально-понятійний апарат	10	2	4	4		10	2	2	6	
Тема 2. Основні ідеї та представники класичної геополітики	10	2	4	4		10			10	
Тема 3. Німецька геополітична школа	10	2	4	4		10			10	
Тема 4. Геополітична концепція євразійства. Неоевразійство та сучасна геостратегія Росії	10	2	4	4		10	2		8	
Тема 5. Геополітичні пріоритети атлантизму	10	2	4	4		10			10	
Разом за змістовим модулем 1	50	10	20	20		50	4	2	44	



Змістовий модуль 2. Сучасні геополітичні реалії										
Тема 6. Європейська геополітична думка: основні ідеї та представники	11	2	4	5		10			10	
Тема 7. Геополітика та реалії постбіполярного світу	11	2	4	5		10			10	
Тема 8. Геополітика і проблема нового світового порядку	11	2	4	5		14	2	2	10	
Тема 9. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства	11	2	4	5		10			10	
Тема 10. Геополітичні інтереси та національна безпека України.	11	2	4	5		11			11	
Разом за змістовим модулем 2	55	10	20	45		55	2	2	51	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	15				15	15				15
Разом	120	20	40	45	15	120	6	4	95	
Форма підсумкового контролю	Залік					залік				

### 3. Програма навчальної дисципліни

#### Змістовий модуль 1. Геополітика та її теоретичний базис (теми 1-5)

**Тема 1. Геополітика як наука і навчальна дисципліна: визначення, етапи становлення, категоріально-понятійний апарат.**

Місце геополітики в загальній системі наук. Геополітика як наука / наукова дисципліна, її об'єкт і предмет. Роль географічних чинників в політиці. Основні категорії і поняття геополітики. Категорії: простір, геополітичне поле, контроль над простором, політичний простір (межі), баланс сил, експансія та ін. Сучасні уявлення про геополітичні чинники і політичному просторі. Геополітика, геостратегія і національні інтереси держави. Поняття меж в геополітиці: історія і сучасність. Основні закони і категорії, функції та методи геополітики. Функції: пізнавальна, інформаційно-аналітична, прогностична, управлінська, ідеологічна, владна та ін.

**Тема 2. Основні ідеї та представники класичної геополітики**

Основні автори, ідеї і принципи класичної геополітики. Геополітичні ідеї та практика давньогрецьких (Парменід, Аристотель, Полібій, Ксенофонт, О. Македонський та ін.), Давньоримських (Цицерон, Ю. Цезар і ін.), Середньовічних (Юстиніан, Карл Великий, Н. Макіавеллі та ін.) теоретиків і практиків геополітики.

Теоретики і практики нової і новітньої історії. Фрідріх Ратцель: антропогеографія і органічна школа. Рудольф Челлен: категорія «геополітика» і система геонаук. Хелфорд Джон Макіндер: географічна вісь історії. Карл Хаусхофер: імперська геоідеологія і «континентальний блок». Альфред Тейєр Мехен: морська могутність. Ніколас Спайкмен: імперська геостратегія і «Римленд». Загальний коло ідей геополітичної думки Заходу.

**Тема 3. Німецька геополітична школа**

Особливості та історичні передумови формування німецької геополітичної школи. Концепція «Серединної Європи» Фонд Фридриха

Наумана. Геополітичний сенс поняття Серединної Європи та геополітичні засади її могутності. «Серединна Європа» та Україна.

Карл Хаусхофер про геополітичне положення Німеччини. Політика анаконди та політика потрійної запряжки. Концепція «великого простору» Карла Хаусхофера. Експансія по паралелям та експансія по меридіанам. Карла Хаусхофер про вирішальне значення Південної Азії для геополітичного майбутнього світу.

Концепція Остленду в німецькій геополітичній думці. «Східна орієнтація або Східна політика» Адольфа Гітлера. Адольф Гітлер про кредо зовнішньої політики Німеччини та його геополітичні підстави. Україна в стратегічних планах фашистської Німеччини.

Німецька геополітика після Другої світової війни. Теорія життєвого простору Г. Грімма та Г. Зандена. Концепції географічного «роздвоєння світу» Карла Шміта та Е. Ван Лоена. Поняття Номосу у Карла Шміта та його геополітичне навантаження. Теорія «Великого Простору» (Г. Шмітхеннер, Е. Обст, Ф. Фрід). Біологічна теорія держави або теорія організму Р. Хеннінга та її геополітичні висновки. Теорія вакууму Г. Флейча. Г. Хаген про географічну обумовленість німецького фашизму.

#### **Тема 4. Геополітична концепція євразійства. Неоевразійство та сучасна геостратегія Росії.**

Євразійство як концепція сухопутної могутності. Автори Російської ідеї про своєрідність серединного положення Росії. Поєднання Заходу і Сходу як велике історичне завдання Росії. Слов'янофільство та євразійство: критерії розмежування. Поняття Євразії в російській політичній географії. В.П. Семенов-Тянь-Шанський про необхідність географічної розбудови Росії-Євразії та її географічні обриси. В. Ламанський про Росію як Середній світ та його географічні ознаки. Росія як організм природи та духу в геополітичних поглядах І. Ільїна.

Основні положення євразійства як геополітичної концепції. П. Савицький про серединний континент Євразію як географічне й культурно-історичне ціле. Географічні характеристики Євразії та їх геополітичні наслідки. Боротьба Лісу та Степу як визначальна для розуміння феномену Євразії. Росія-Євразія як континент-океан.

Євразійські погляди М. Трубецького («Ми та інші»). М. Трубецької про політичні принципи євразійства. «Українська проблема» в євразійській концепції М. Трубецького. Полеміка між М. Трубецьким та Д. Дорошенком з приводу «української проблеми».

Л. Гумільов – останній євразієць. Його погляди на географічні та культурно-історичні виміри поняття Євразії.

Особливості геополітичного положення сучасної Росії. Головні тенденції сучасної російської геостратегії та їх наслідки. Концепція центральної ідентичності сучасної Росії. «Росія-Євразія» О. Дугіна та О. Панаріна. Концепція острівної ідентичності сучасної Росії В. Цимбурського. «Острів Росія» та його геополітичні пріоритети. Прагматизм як альтернатива євразійству. К. Сорокін про принципи прагматичної моделі російської геополітики. Прагматизм та регіоналізм. К. Гаджієв про недостатність регіоналізму для геополітичного самовизначення сучасної Росії.

### **Тема 5. Геополітичні пріоритети атлантизму**

Атлантизм про принцип морської могутності. Атлантизм як підґрунтя американської геополітичної думки. Доктрина Монро як перший політичний маніфест атлантизму. Теоретичне обґрунтування атлантизму Н. Спайкменом. Н. Спайкмен про геополітичне положення США та можливі напрямки американської зовнішньої політики. Поняття римленду та Серединного океану у Н. Спайкмена. Н. Спайкмен про зміст політики «анаконди». У. Ліппман про основні орієнтири атлантизму після другої світової війни. Основні поняття та положення післявоєнного

атлантизму. Атлантизм про геополітичний поділ світу. С. Коен про геостратегічні та геополітичні типи регіонів. Принципи аерократії та ефірократії у концепції атлантизму.

Кіссінджер Г. «Ядерна зброя та зовнішня політика». Епоха ядерної зброї та її наслідки для воєнної стратегії. Політика стримування та її недоцільність в ядерну епоху. Обмежена війна як єдино прийнятний засіб політики в атомну епоху. Кінцева мета, характеристики та різновиди обмеженої війни. Передумови ефективності політики обмеженої війни. Г. Кіссінджер про зону найбільш вірогідного виникнення обмежених війн. Обмежена війна як інструмент політики у постбіполярному світі. Е. Шопрад «Велика гра». Американські вчені про найбільш імовірні «гарячі точки» у сучасному світі. О. Неклеса про поняття кризової зони. Взаємна відповідність дуги обмеженої війни Г. Кіссінджера та сучасних зон воєнних конфліктів. М. Вернер про дугу напруженості у сучасному світі.

Зб. Бжезинський про мету та основні завдання сучасного атлантизму. Євразія як головний геополітичний приз США. Євразія та поняття Великої Шахівниці. Геостратегічні гравці та геополітичні осі. Основні поняття євразійської геостратегії атлантизму: «чорна дірка», «зона нестабільності» та «Євразійські Балкани». Україна у зовнішньополітичній доктрині США. Геополітичний сенс розширення НАТО на Схід. Основні положення нової стратегічної концепції Північноатлантичного блоку.

## **Змістовий модуль 2. Сучасні геополітичні реалії (теми 6-10)**

### **Тема 6. Європейська геополітична думка: основні ідеї та представники.**

П. Савицький про неоднозначність геополітичної позиції Європи. Проект «Пан-Європи» Куденхове-Каллергі. «Бріанівська Європа». Велика Європа та її складові. Єдина Європа та її моделі. Офіційний

Ватикан про Єдину Європу. М. Фуше про геополітичні та географічні контури Європейської республіки. Феномен парадоксальної інтеграції в сучасній Європі. Германський та французький проекти майбутнього Європи: спільне і відмінне. М. Фуше про провідні мотиви сучасного «будування Європи».

«Європейський континенталізм» Шарля Де Голля. «Європа від Атлантики до Уралу». Ж. Тіріар про необхідність створення єдиної Європи «від Владивостока до Дубліна» та фактори, що її зумовлюють. Ж. Тіріар про вирішальну роль Німеччина у створенні єдиної Європи та її геополітичні підстави. Європа у доктрині «нових правих» (А. Де Бенуа). Ж. Парвулеско про геополітичні підстави подолання на користь Європи її протистояння США. Ж. Парвулеско про об'єднуючу місію Франції. Г. Йордіс Лохаузен про війну у Перській затоці як протистояння США та об'єднаної Європи.

Геополітична ситуація в сучасній Європі. Західні вчені про головні загрози Європі. Сценарії майбутнього Європи: «відкрита Європа», «Європа-фортеця» та «Європа на головних ролях». П. Кеннеді про «порядки денні» для сучасної Європи. П. Аснер про головну проблему Європи.

Тенденції та перспективи розвитку Європейського Союзу. Стратегічне значення Східної Європи. Цілі та орієнтири політики США у Східній Європі. П. Глоц про умови побудови сучасних Сполучених Штатів Європи.

Східні партнери Європейського Союзу. М. Фуше про Україну як східного партнера ЄС. Європейська перспектива для України .

Європа та США: проблеми та перспективи співпраці. Основні сфери американських інтересів у Європі.

Зб. Бжезинський про Європу як важливий геополітичний плацдарм США на євразійському континенті. Головна дилема та основне завдання

США стосовно розбудови єдиної Європи. Франція та Німеччина як головні будівничі нової Європи. Зб. Бжезинський про три висновки США відносно створення єдиної Європи.

### **Тема 7. Геополітика та реалії постбіполярного світу**

Постмодерне суспільство та його геополітичні виміри. Мутація чинників класичної та модерної геополітики у постбіполярному світі. Феномен «слабкості» держави та його геополітичні наслідки.

Сучасні форми політичного насилля. П. Аснер про насилля у сучасному світі. Міжнародний тероризм: визначення, форми та проблеми. Екзистенційне насилля та характер локальних конфліктів у постмодерному суспільстві. Миротворчість як сучасна форма політичного насилля. Інформаційні війни: поняття, аспекти та закономірності. І. Рамоне «Геополітика хаосу». Проблема соціетальної безпеки та шляхи її розв'язання. Геополітика ХХІ століття: завдання та проблеми.

Поняття глобалістики. Концепції та напрями глобалістики. Теоретичні передумови виникнення глобалістики. Глобалістика та світосистемний підхід. І. Валлерстайн «Аналіз світових систем та ситуація у сучасному світі». Основні поняття глобалістики. Глобалізація: аспекти та проблеми. Глобальні проблеми та їх особливості у постмодерному світі. Концепція глобальних проблем Римського клубу. Глобальні проблеми та концепція «довгострокового розвитку». Рух антиглобалістів: витоки, концепція та перспективи. Геополітика та геоекономіка.

### **Тема 8. Геополітика і проблема нового світового порядку**

Поняття світового порядку. Визначення світового порядку К. Ясперсом. Складові світового порядку. О. Тоффлер про особливості сучасного світового порядку та їх геополітичну детермінованість. Ж. Бодуен про фактори, що зумовлюють необхідність створення нового світового порядку. Три підходи до створення сучасного світового порядку.

Світовий уряд та неможливість його створення у постбіполярному світі. Р. Арон про світову федерацію та світову імперію. Концепція мондіалізму та її варіанти. Ж. Атталі «Лінії горизонту». Велика держави та її типи. С. Кононенко «Логіка великодержавності». Концепція нового світового порядку Римського клубу.

Сценарії розвитку нового світового порядку. Геополітична модель нового світового порядку Зб. Бжезинського. Транс-євразійська система безпеки як основа нового світового порядку. Концепція нового світового порядку Г. Кіссінджера («Дипломатія»). Баланс сил як підґрунтя нового світового порядку. Цивілізаційна модель нового світового порядку. А. Тойнбі та С. Гантінгтон про феномен зіткнення цивілізацій.

### **Тема 9. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства**

Геополітичні аспекти становлення незалежної України. Юридичне оформлення геостратегії української незалежної держави. Особливості геополітичного статусу України та необхідність їх врахування в українській геополітичній доктрині. Головні геополітичні реалії, що детермінують українську геостратегію: США, об'єднана Європа та Росія. Багатовекторність української геостратегії.

Україна в геополітичному просторі колишнього СРСР. Геополітичний сенс Кримської проблеми. Зб. Бжезинський про українську державу як геополітичну вісь. С. Гантінгтон про цивілізаційну роздвоєність України. Г. Кіссінджер про місце та роль України в новій системі глобального балансу сил.

### **Тема 10. Геополітичні інтереси та національна безпека України.**

Національні інтереси сучасної України та їх геополітичні аспекти. Проблема «убезпечення» західного та євразійського векторів української геостратегії. Можливі наслідки інтеграції України до Євразійського та Євроатлантичного простору. Південно-східний вектор



української геостратегії в структурі українських геополітичних інтересів.

Національна безпека України та її геополітичні складові. Українські вчені про шляхи забезпечення національної безпеки України. Глобалізаційні процеси та проблема національної безпеки України.

#### **4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ (САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ ДО КОЖНОЇ ТЕМИ)**

У процесі навчання здобувачі активно взаємодіють з викладачем та між собою, виконуючи пошукові та дослідницькі завдання, творчі проекти. Практичні заняття дозволять розглядати теоретичні знання як інструмент формування компетентностей, необхідних для вирішення проблем політологічного і управлінського характеру, пов'язаних з регіональною і глобальною політикою. На практичних заняттях здобувачі пояснюють факти і явища на основі отриманої інформації з різних джерел, аналізують, верифікують інформацію. Важливою складовою навчання здобувачів є виховання вміння аналізувати геополітичні теорії, систематизувати та інтерпретувати знання, які несуть наукову і ідеологічну складову.

Перед початком підготовки до семінарських занять рекомендовано ознайомитися з планом заняття, прочитати і коротко законспектувати основні ідеї, положення теми. Уміння працювати з першоджерелом, науковою літературою і картами є необхідною умовою вивчення «Геополітики». На семінарських заняттях здобувачі застосовують отримані знання для формування навички застосовувати геополітичні знання в процесі вирішення регіональних проблем.

У курсі «Геополітика» передбачено десять тем, які розглядаються на двадцяти практичних заняттях.

#### **Теми практичних занять**

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Тема 1. Геополітика як наук і навчальна дисципліна: визначення, етапи становлення, категоріально-понятійний апарат	4	2
2	Тема 2. Основні ідеї та представники класичної геополітики	4	
3	Тема 3. Німецька геополітична школа	4	
4	Тема 4. Геополітична концепція євразійства. Неоевразійство та сучасна геостратегія Росії.	4	
5	Тема 5. Геополітичні пріоритети атлантизму	4	
6	Тема 6. Європейська геополітична думка: основні ідеї та представники	4	
7	Тема 7. Геополітика та реалії постбіполярного світу	4	
8	Тема 8. Геополітика і проблема нового світового порядку	4	2
9	Тема 9. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства	4	
10	Тема 10. Геополітичні інтереси та національна безпека України.	4	
11	Модульна контрольна робота	2	1
	Усього	40	4

Методичні вказівки дозволяють самостійно опрацювати теоретичний матеріал з геополітики, відповісти на тести, підготуватися до семінарських занять, опрацювати наукову статтю, підготувати реферат тощо. Зазначені види роботи здобувачі виконуватимуть до кожної теми. Підкреслимо, що виконувати самостійну роботу без роботи

з першоджерелами, картами, ресурсами Інтернету неможливо. Запропонована література дозволить якісно виконувати самостійну роботу. Контроль за виконанням самостійної роботи передбачає різні форми.

### 5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
<b>МОДУЛЬ 1. Геополітика як наука і міжгалузєва наукова дисципліна</b>				
<b>Змістовий модуль 1. Геополітика та її теоретичний базис</b>				
1	Тема 1. Геополітика як наук і навчальна дисципліна: визначення, етапи становлення, категоріально - понятійний апарат	4	6	Усне опитування
2	Тема 2. Основні ідеї та представники класичної геополітики	4	10	тестування
3	Тема 3. Німецька геополітична школа	4	10	тестування
4	Тема 4. Геополітична концепція євразійства. Неоевразійство та сучасна геостратегія Росії	4	8	тестування
5	Тема 5. Геополітичні пріоритети атлантизму	4	10	Усне опитування
<b>Змістовий модуль 2. Сучасні геополітичні реалії</b>				
6	Тема 6. Європейська геополітична думка: основні ідеї та представники	5	10	тестування
7	Тема 7. Геополітика та реалії постбіполярного світу	5	10	реферування
8	Тема 8. Геополітика і проблема нового світового порядку	5	10	наукові статті
9	Тема 9. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства	5	10	реферат
10	Тема 10. Геополітичні інтереси та національна безпека України.	5	11	Контрольна модульна

				робота
	<b>Разом</b>	<b>45</b>	<b>95</b>	

**Тема 1. Геополітика як наук і навчальна дисципліна: визначення, етапи становлення, категоріально - понятійний апарат.**

**Заняття 1-2 (4 години)**

**Форма проведення – обговорення теоретичного матеріалу.**

1. Сутність геополітики. Основні підходи до визначення геополітики.
2. Об'єкт геополітики.
3. Предмет геополітики.
4. Проаналізуйте основні методи геополітики.
5. Структура геополітики.
6. Охарактеризуйте функції геополітики.

**Самостійна робота ( 4 години):**

**Форма контролю: усне опитування.**

1. Геополітика як ідеологія. Самостійно підготуйте усні доповіді , що розкривають геополітику як ідеологію на прикладі світової історії.
2. Роль геополітики у формуванні зовнішньої політики держави. Оберіть конкретно-політичний приклад впливу геополітики на формування зовнішньої політики держав.

**Література**

1. Політологія : підручник / за ред. М. М. Вегеша. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
2. Гаджиев К. С. Введение в геополитику: Учебник. – М. : Логос, 2003. – 432 с.

3. Дергачев В. А. Геополитика: Учебник. – М.: ЮНИТИ\_ДАНА, 2004. – 526 с.

## **Тема 2. Основні ідеї та представники класичної геополітики**

### **Заняття 3-4 (4 години)**

#### **Форма проведення – робота з першоджерелами.**

1. Вступ до розгляду основних ідей і принципів класичної геополітики.
2. Сутність античного географічного детермінізму.
3. Середньовічні політико-географічні ідеї.
4. Характеристика ідей Ж. Бодена.
5. Погляди Ш. Монтеск'є.
6. Характеристика поглядів Г. Гегеля: історичні та неісторичні народи.
7. Погляди М. Данилевського і Д. Мілютіна.
8. Теорія держави та геополітичні принципи Ф. Ратцеля.
9. «Держава як форма життя» Р. Челлена.
10. Теорія «морської могутності» А. Мехена.
11. «Геополітична вісь історії» Х. Макіндера
12. Імперська геостратегія і «Римленд» Н. Спайкмена.

#### **Самостійна робота ( 4 години ) :**

**Форма контролю – підготовка і захист роботи в «малій групі».**

**Підготувати завдання: «Характеристика сучасних напрямів геополітичних досліджень: регіоналістика або поліцентризм?»** На

заняття здобувачі працюють малими групами. Перша група аналізує основні напрями сучасних досліджень та порівнює основні положення. Друга група використовує мапу світу для встановлення сучасних полюсів сили та визначає вплив на регіон чи світ. Третя група

узагальнює та виснує щодо актуальності сучасних досліджень, наприклад, мондіалізму.

#### Література

1. Політологія : підручник / за ред. М. М. Вегеша. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
2. Гаджиев К. С. Введение в геополитику: Учебник. – М. : Логос, 2003. – 432 с.
3. Дергачев В. А. Геополитика: Учебник. – М.: ЮНИТИ\_ДАНА, 2004. – 526 с.
4. Андрианова Т. В. Геополитические теории XX в. (Социально-философское исследование). М. – 1996 – 178 с.

### **Тема 3. Німецька геополітична школа.**

**Заняття 5-6 (4 години)**

**Форма проведення – дискусія.**

**План**

1. Особливості та історичні передумови формування німецької геополітичної школи.
2. Концепція «Серединної Європи» Ф. Наумана.
3. Карл Хаусхофер: науковець і геополітик. К. Хаусхофер про геополітичне положення Німеччини. Концепція «великого простору» К. Хаусхофера.
4. Концепція Остленду в німецькій геополітичній думці. А. Гітлер про геополітичні підстави зовнішньої політики Німеччини.
5. Німецька геополітика після Другої світової війни. Теорія життєвого простору Г. Грімма та Г. Зандена. Концепція географічного «роздвоєння світу» К. Шміта та Е. ван Лоена.
6. Теорія «Великого Простору» Г. Шмітхеннера, Е. Обста, Ф. Фріда.

7. Біологічна теорія держави або теорія організму Р. Хеннінга та її геополітичні висновки.

**Самостійна робота ( 4 Години ) :**

**Форма контролю – тестування**

**Дайте відповідь на тести:**

1. Термін «геополітика» вперше запропонував:
  - a) Ф. Ратцель
  - в) Х. Маккіндер
  - b) А. Мехен
  - г) Р. Челлен
2. Предметом вивчення геополітики як науки є:
  - a) Закони розвитку державних територій
  - b) Регулярно повторювані геополітичні процеси та зміни, пов'язані з підйомом і занепадом держав
  - c) Взаємовідносини між геополітичними акторами з приводу контролю над простором
  - d) Методи вирішення територіальних суперечок між державами
3. Визначте період виникнення геополітики як науки:
  - a) Кінець XVIII століття
  - b) Початок XIX століття
  - c) Середина XX століття
  - d) Кінець XIX - початок XX століття
4. Геополітика – це:
  - a) дисципліна , що досліджує відносини між континентальними і морськими ареалами з метою проведення відповідної зовнішньої політики;
  - b) наукова дисципліна, що вивчає закономірності організації та функціонування фізико-географічного простору;
  - c) дисципліна, що вивчає закономірності впливу географічних факторів на політику держав світу;
  - г) наука, система знань про контроль над простором.

5. Географічний детермінізм – це:

- а) наукове вчення, згідно з яким політичний розвиток суспільства детермінований насамперед суб'єктивними факторами
- б) наукове вчення, згідно з яким розвиток людського суспільства повністю або переважно визначається факторами фізико-географічного середовища
- в) наукова теорія про об'єктивні переваги цивілізаційних народів над тими, що мають нижчий соціально-економічний та культурний розвиток

6. З точки зору Ф. Ратцеля, територіальне зростання – це:

- а) Результат випадкових збігів обставин
- б) Свідоцтво його занепаду
- с) Свідоцтво його неефективності
- д) Свідоцтво його сили.

7. Ж. Боден обґрунтовував переваги:

- а) жителів рівнин над горами
- б) гірських народів над жителями рівнин
- в) північних народів над південними
- г) південних народів над північними

8. «Органістичну» теорію держави запропонував:

- а) Ф. Ратцель
- б) К. Хаусхофер
- в) Ш. Монтеск'є
- г) Р. Челлен

9. Глобальний регіон, який характеризується соціально-економічної та ідеологічною спільністю і представляє собою самодостатнє в економічному та ідеологічному аспектах об'єднання в теорії К. Хаусхофера, отримав назву:

- а) Хартленд
- б) Римленд
- с) Номос
- д) Панрєгїон



10. Відповідно до теорії К. Шмітта. «номос» - це:

- a) Геополітичний блок
- b) Географічна вісь історії
- c) Особливим чином організований простір
- d) Сукупність світових центрів сили.

Література.

- 1. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія. Підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 416 с.
- 2. Дністрянський М. С. Основи геополітики: Навчальний посібник. Львів : Львівський Університет, 2011. 436 с.
- 3. Хаусхофер К. Про геополітику. Київ, 2005. 406 с.
- 4. Збірник наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність» ДВНЗ «Ужгородський національний університет». URL : <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/>

#### **Тема 4 Геополітична концепція євразійства.**

**Заняття 7-8 (4 години)**

**Форма проведення – аналіз концепцій та робота з мапою, застосування емпіричного матеріалу з сучасної політики Росії.**

План.

- 1. Євразійство як форма російського традиціоналізму. Витоки євразійства та впливи слов'янофілів.
- 2. Євразійська геополітика. П. Савицький про серединний континент Євразія.
- 3. Концепція «Росія-Євразія». Євразійські погляди М. Трубецького.
- 4. Л. Гумільов та його погляди на географічні та культурно-історичні виміри поняття Євразії.
- 5. Неоевразійство. Порівняння концепції євразійства і неоевразійства.

6. Геоeкономіка неоевразійства. Економіка «великих просторів».
7. Геополітика неоевразійства. Моделі макрорегіонів.
8. «Четвертий шлях» О. Дугіна. Глобалізм vs багатополярність.
9. Прагматизм як альтернатива євразійству. К. Сорокін про принципи прагматичної моделі російської геополітики. К. Гаджієв про недостатність регіоналізму для геополітичного самовизначення сучасної Росії.

### **Самостійна робота ( 4 години) :**

#### **Форма контролю – застосування методу гри.**

1. Сценарії геополітичного розвитку Росії. Здобувачі діють згідно «методу гри». Використовується відкрита інформація: економічна, політична, військова. При входженні в гру використовується метод «мозкового штурму», що дозволить висловитися всім здобувачам та виховати необхідні навички вироблення найбільш розумного рішення. На виході з гри здобувачі узагальнюють інформацію та намагаються визначити фактори геополітичного розвитку Росії та вплив на зовнішню політику держави.

#### Література.

1. Гольцов А. Г. Геоплітика та політична географія : К. : Центр учбової літератури, 2019. 416 с.
2. Геополітика: Україна, Європа, Світ (Суспільно-політичний погляд) : 2020. 249 с.
3. Дугин А. Філософія Політики : М. : Арктогея, 2004. 616 с.
4. Дністрянський М. С. Геополітика : Навчальний посібник : Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.

## **Тема 5 Геополітичні пріоритети атлантизму**

### **Заняття 9-10 (4 години)**

## **Форма проведення – обговорення та метод «кейсу»**

### **План**

1. Атлантизм як підгрунття американської геополітичної думки. Доктрина Монро як перший маніфест атлантизму.
2. Теоретичне обґрунтування атлантизму Н. Спайкменом. Н. Спайкмен про геополітичне положення США та можливі напрямки американської зовнішньої політики. Н. Спайкмен про зміст політики «анаконди».
3. Основні поняття та положення післявоєнного атлантизму.
4. Зб. Бжезинський про мету та завдання сучасного атлантизму. Євразія та поняття Великої Шахівниці. Геостратегічні гравці та геополітичні осі.
5. С. Гантінгтон про перетворення світової політики в багатополюсну та поліцивілізаційну. Характеристика цивілізацій. Структура цивілізацій.
6. Ф. Фукуяма та концепція «кінця історії».
7. Г. Кісінджер та формування американського зовнішньополітичного курсу. Американські національні інтереси в Європі, Азії, Близькому Сході.

### **Самостійна робота (4 години) :**

#### **Форма контролю – комунікаційна гра.**

##### **«Концепція атлантизму VS концепція євразійства»**

1. Група ділиться на 2 команди і за бажанням обирає геополітичну концепцію, яку бажає презентувати.
2. Кожній команді необхідно розподілити між собою обов'язки і презентувати наступне –
  - охарактеризувати ту чи іншу концепцію
  - скласти тестові завдання в рамках обраної концепції для протилежної команди – 10 питань, які потрібно по черзі запитувати.
3. Протягом гри можна задавати додаткові питання команді-суперниці, використовувати медійний контент і оригінальні матеріали, доповнювати цікавими фактами та інше.

Команда оцінюватиметься за 2 показниками – за кількість вірних відповідей і за якість презентування концепцій.

Література.

1. Дністрянський М. С. Геополітика : Навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.
2. Кіссінджер Генрі Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. 3-тє вид. К. : Наш формат, 2020. 320 с.
3. Кудряченко А. І. Геополітика : Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. К. : МАУП, 2004. 296 с.
4. Муазі Д. Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ. К. : Брайт Стар Паблішінг, 2018. 184 с.
5. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. К. : Наш формат, 2019. 608 с.

## **Тема 6 Європейська геополітична думка: основні ідеї та представники**

**Заняття 11-12 (4 години)**

**Форма проведення – «круглий стіл»**

План.

1. Ш. де Голль: концепція «геополітичного кодексу Франції».
2. Ж. Атталі: пріоритетність геоекономіки.
3. Ж. Готтманн: теорія циркуляції. Взаємодія між комунікацією й «іконографією».
4. П. Галлуа: простори «моря», «суші», космосу та настання часів «неконфронтаційної політики».
5. М. Фуше та теорія кордонів. Формування зовнішньополітичної концепції Франції. 4 рівні європейського ансамблю.
6. Е. Тодд: протистояння французької та американської геополітики. Рекомендації щодо європейської геополітики.

## **Самостійна робота (4 години)**

### **Форма контролю ( завдання у вигляді презентації)**

Здобувачі заздалегідь отримують завдання «Геополітика європейських держав: історія й сучасність». Для виконання треба знайти цікаву інформацію про державу, її національний інтерес, внутрішні та зовнішні чинники діяльності на зовнішній арені. Студенти поділяються на «малі групи», які обирають одну державу для представництва.

Література.

1. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика. Київ: ДУХ І Літера. 401 с.
2. Колосов В. А., Мироненко Н. С. Геополитика и политическая география. М. : Аспект Пресс, 2002. 450 с.
3. Гаджиев К. С. Геополитика. М. : Международные отношения, 1997. 384 с.
4. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія. Підручник. К. : Центр учбової літератури, 2019. 416 с.
5. Колосов В. А., Мироненко Н. С. Геополитика и политическая география. М. : Аспект Пресс, 2002. 450 с.
6. Хабермас Ю. расколотый Запад. Москва: «Весь мир», 2008. 203 с.
7. Фуше М. Европейская республика. Исторические и географические контуры. М. : Международные отношения, 1999. 168 с.

## **Тема 7 Геополітика та реалії постбіполярного світу**

### **Семінар № 13-14 (4 години)**

**Форма проведення – дискусія.**

План

1. Глобалізм як політична доктрина.
2. Глобалізація та глокалізація у концепції Роланда Робертсона.
3. Трансформізм як підхід Девіда Гелда до аналізу глобальної політики.
4. Школа гіперглобалістів. Кеніче Омає та перетворення держави. Томас Лоренс Фрідман та неможливість зупинити глобалізацію.
5. Виклики глобалізації для міжнародних відносин: дослідження Роберта О. Кохейна, Джозефа С. Най-молодшого.
6. Політичні ідеї трансформістів: Мануеля Кастельса, Джеймса Розенау, Ульріха Бека.

### **Самостійна робота ( 4 години)**

#### **Форма контролю – ділова гра з елементами дискусії.**

«Століття дурнів» (2009) - фільм британського режисера Франні Армстронг. Дія фільму починається у 2055 році, в світі, яке постраждало від катастрофічних змін клімату: Лондон затоплений, Сідней горить, Лас Вегас перетворився в пустелю, Амазонські ліси згоріли, Індія постраждала в ядерній війні. Долі людей вже вирішені. Усі мають загинути. Одна людина - Архіваріус зберігає знання людства. Він вивчає архіви, щоб зрозуміти, коли почалися незворотні зміни і чим вони були викликані. І надіється, що люди, які виживуть після катастрофи зможуть зробити висновки і не допустять чергової катастрофи.

#### **Завдання**

1. Уявіть геополітичну ситуацію у 2055 році. Як зміниться геополітичне поле, на вашу думку, та чого очікувати? Презентуйте своє дослідження на вибір - у вигляді дискусії з питаннями, презентації з візуальним супроводом, картографічно, роботою у парах, у вигляді наукових тез, комунікаційної гри чи інше.
2. Надайте усну відповідь на запитання – «Які приборкати меркантильні цілі держав, аби вберегти світ від геополітичної катастрофи?»

3. За бажанням, переглянути фільм «Століття дурнів» 2009р.

Література

8. Колосов В. А., Мироненко Н. С. Геополитика и политическая география. М. : Аспект Пресс, 2002. 450 с.
9. Гаджиев К. С. Геополитика. М. : Международные отношения, 1997. 384 с.
10. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія. Підручник. К. : Центр учбової літератури, 2019. 416 с.
11. Муазі Д. Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ. К. : Брайт Стар Паблішінг, 2018. 184 с.

## **Тема 8 Геополітика і проблема нового світового порядку**

### **Семінар № 15-16 (4 години)**

#### **Форма проведення – метод «кейсу»**

План.

1. Глобалізація і фрагментація.
2. Формування великих регіонів. Регіональна диференціація геополітичної картини світу.
3. Геополітичний портрет Європи.
4. Геополітичний портрет Азії.
5. Геополітичний портрет Африки.

**«Кейс»** : «**Геополітичний портрет держави**». Геополітичний портрет – це образ. Геополітичний портрет – це найбільш характерні ознаки унікального регіону. Для виконання завдання і підготовки «кейсу» студент обирає будь-яку державу певного регіону та аналізує:

- ❖ Географічне розташування;
- ❖ Культуру, традиції;
- ❖ Релігійну належність;
- ❖ Етнічний склад;

- ❖ Тип держави, політичну активність громадян;
- ❖ Геополітичні інтереси, геополітичну свідомість.

### **Самостійна робота (4 години)**

#### **Форма контролю – аналітичне обговорення та моделювання ситуації.**

Як насправді працює геополітика. Книга “Занепад влади” - це оригінальна теорія та аналіз влади та впливу, де автор порушив питання, чому політики та можновладці сьогодення натрапляють у труднощі з малоефективним керівництвом. Мойсес Наїм переконливо та з застосуванням наукових теорій доводить, що не тільки народний гнів веде до занепаду влади, а в першу чергу послаблення влади в усіх її проявах: від військових структур до релігійних організацій та економічних інститутів...

#### **Завдання**

1. Напишіть, будь ласка, есе і презентуйте власну версію теми – «Роль геополітичного чинника у занепаді влади?».
2. Наведіть 3 приклади, на вашу думку, держав, що допустилися геополітичних помилок? До яких наслідків це призвело?
3. Надайте усну відповідь на запитання – «Які 3 кроки треба зробити, аби уникнути занепаду влади у геополітичному вимірі?»
4. За бажанням, прочитати книгу Мойсеса Наїма та зробити нотатки порад.

#### **Література**

1. Гольцов О. Г. Геополітика та політична географія. Підручник. К. : Центр учбової літератури, 2019. 416 с.
2. Дугин А. Філософія Політики. М. : Арктогея, 2004. 616 с.
3. Корсунський С. Зовнішня політика в епоху трансформацій. Х. : Віват, 2020. 256 с.



4. Муазі Д. Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ. К. : Брайт Стар Паблішінг, 2018. 184 с.
5. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ-2000». 2017. Т. 2. 535 с.

## **Тема 9. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства Семінар 17-18 (4 години)**

**Форма проведення – сценарний метод.**

План

1. Особливості геополітичного статусу України.
2. Багатовекторність української геостратегії.
3. Головні геополітичні реалії, що детермінують українську геостратегію.
4. Зб. Бжезинський про українську державу як геополітичну вісь.
5. С. Гантінгтон про цивілізаційну роздвоєність України.
6. Г. Кіссінджер про місце та роль України в новій системі глобального балансу сил.

**Самостійна робота ( 4 години)**

**Форма контролю – захист проекту «Геополітичний портрет України».**

**Здобувачі застосовують сценарний метод для підготовки проекту «Геополітичного портрету України». Здобувачі аналізують:**

- ❖ Географічне розташування;
- ❖ Культуру, традиції;
- ❖ Релігійну належність;
- ❖ Етнічний склад;
- ❖ Тип держави, політичну активність громадян;
- ❖ Геополітичні інтереси, геополітичну свідомість.

Проаналізувавши зазначені фактори, здобувачі «пишуть сценарій» стану України в геополітичній стратегії світового співтовариства, в якому розглянуто: формування стратигеми країни; економічне реформування з урахуванням форми власності; стабілізація соціального розвитку; політичне реформування (форма правління; самоуправління громади); демографія; презентація країни світові; захист національних інтересів і національна безпека.

#### Література

1. Гольцов О. Г. Геополітика та політична географія. Підручник. К. : Центр учбової літератури, 2019. 416 с.
2. Дністрянський М. С. Геополітика : Навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.
3. Історія політичної думки України: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ-2000.2017. 632 с.
4. Кіссінджер Генрі Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. 3-тє вид. К. : Наш формат, 2020. 320 с.
5. Кудряченко А. І. Геополітика : Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. К. : МАУП, 2004. 296 с.
6. Корсунський С. Зовнішня політика в епоху трансформацій. Х. : Віват, 2020. 256 с.

### **Тема 10 Геополітичні інтереси та національна безпека України.**

#### **Семінар 19-20 (4 години)**

**Форма проведення – обговорення та підготовка рекомендацій.**

#### План

1. Національні інтереси сучасної України та їх геополітичні аспекти.
2. Проблема «убезпечення» західного та євразійського векторів української геостратегії.
3. Національна безпека України та її геополітичні складові.
4. Глобалізаційні процеси та проблема національної безпеки України.
5. Українські вчені про шляхи забезпечення національної безпеки України: обговорення наукових, науково-публіцистичних статей українських вчених, аналітичних центрів, урядових структур.

**Проблемно-пошукове завдання:** Основне завдання полягає в тому, щоб не тільки аналізувати конфліктні ситуації, але й створювати моделі виправлення конфліктів. Рекомендовано до початку заняття підготувати папку з матеріалами щодо геополітичних інтересів України з метою класифікації, створення схеми-аналізу конкретного прикладу врегулювання і вирішення геополітичних ситуацій.

### **Самостійна робота (4 години)**

#### **Форма контролю – тестування**

1. Термін «геополітика» вперше запропонував:
  - a. Ф. Ратцель
  - b. А. Мехен
  - c) Х. Маккіндер
  - d) Р. Челлен
2. Предметом вивчення геополітики як науки є:
  - a) Закони розвитку державних територій
  - b) Регулярно повторювані геополітичні процеси та зміни, пов'язані з підйомом і занепадом держав
  - c) Взаємовідносини між геополітичними акторами з приводу контролю над простором
  - d) Методи вирішення територіальних суперечок між державами
3. Визначте період виникнення геополітики як науки:
  - e) Кінець XVIII століття
  - f) Початок XIX століття

- g) Середина XX століття
  - h) Кінець XIX - початок XX століття
4. Геополітика – це:
- d) дисципліна , що досліджує відносини між континентальними і морськими ареалами з метою проведення відповідної зовнішньої політики;
  - e) наукова дисципліна, що вивчає закономірності організації та функціонування фізико-географічного простору;
  - f) дисципліна, що вивчає закономірності впливу географічних факторів на політику держав світу;
  - г) наука, система знань про контроль над простором.
5. Серед головних джерел геополітики виділяють:
- a. географічний детерменізм
  - b. військово-стратегічні теорії
  - c. анархізм
  - d) марксизм
  - e) цивілізаційні теорії
6. До провідних методів політичної географії належать:
- a. ) порівняльний
  - b. ) гносеологічний
  - c. ) системний
  - c) картографічний
  - d) антропологічний
7. Географічний детермінізм – це:
- a. ) наукове вчення, згідно з яким політичний розвиток суспільства детермінований насамперед суб'єктивними факторами
  - b. ) наукове вчення, згідно з яким розвиток людського суспільства повністю або переважно визначається факторами фізико-географічного середовища

с. ) наукова теорія про об'єктивні переваги цивілізаційних народів над тими, що мають нижчий соціально-економічний та культурний розвиток

8. Серед провідних представників античного географічного детермінізму слід назвати:

- a. ) Гіппократа
- b. ) Аристотеля
- c. ) Платона
- d) Страбона
- с. ) Фулідіда

9. З точки зору Ф. Ратцеля, територіальне зростання – це:

- e) Результат випадкових збігів обставин
- f) Свідомство його занепаду
- g) Свідомство його неефективності
- h) Свідомство його сили.

10. Ж. Боден обґрунтовував переваги:

- a. ) жителів рівнин над горами
- b. ) гірських народів над жителями рівнин
- с. ) північних народів над південними
- d. ) південних народів над північними

11. «Органістичну» теорію держави запропонував:

- a. ) Ф. Ратцель
- b. ) К. Хаусхофер
- с Ш. Монтеск'є
- d) Р. Челлен

12. Глобальний регіон, який характеризується соціально-економічної та ідеологічною спільністю і представляє собою самодостатнє в економічному та ідеологічному аспектах об'єднання в теорії К. Хаусхофера, отримав назву:

- e) Хартленд

f) Римленд

g) Номос

h) Панрегіон

13. Відповідно до теорії К. Шмітта. «номос» - це:

e) Геополітичний блок

f) Географічна вісь історії

g) Особливим чином організований простір

h) Сукупність світових центрів сили.

14. «Географічну вісь історії» Х. Маккіндер розташовував:

a) На заході Європи

b) У центрі Євразії

c) У Південно-Західній Азії

d) На сході Азії

15. Спосіб організації простору, який включає в себе органічні взаємини людських колективів з навколишнім середовищем, в теорії К. Шмітта отримав назву:

a) Хартленд

b) Римленд

c) Номос

d) панрегіон

16. «Рімленд» розташований за Н. Спайкменом:

a) На півночі Сибіру

b) На узбережжі Євразії

c) На узбережжі Африки

d) У Центральній Азії

17. Згідно з концепцією «Хартленд-Римленд» Н. Спайкмена, «той, хто контролює Римленд, контролює \_\_\_\_\_»:

a) Євразію

b) Прибережні території євразійського поясу

c) Африку

d) світ

18. До провідних євразійців належали:

a) Е. Трубецької

b) М. Трубецької

c) П. Савицький

d) О. Дугін

19. До провідних представників неоатлантизму належали:

a) Ф. Фукуяма

b) С. Хантінгтон

c) З. Бжезінський

d) Н. Спайкмен

20. С. Хантінгтон виділяв, зокрема, такі цивілізації:

a) Західно-християнську

b) Східно-християнську

c) Ісламську

d) Конфуціанську (сінську)

e) Сіамську

f) Індуїстську

g) Германську

h) Латиноамериканську

21. «Геостратегічними гравцями» в Євразії З. Бжезінським вважаються:

a) Японія

b) Росія

c) США

d) Китай

e) Франція

f) Німеччина

22. Зіставте теорії класичної геополітики з її парадигмами:

Органічна теорія	Р. Челлен
Географічна вісь історії	К. Шмітт
Номос Землі і номос Моря	Н. Спайкмен
Теорія Хартленд-Римленд	А. Мехен
Теорія національної сили	Ф. Ратцель
Теорія Хартленд-Римленд	Х. Маккіндер

23. З точки зору А. Мехена, для перемоги над супротивником і досягнення геостратегічних цілей необхідно:

- a) Встановити контроль за всіма комунікаціями противника
- b) Ізолювати континентальну частину противника від прибережної зони
- c) Захопити банки, мости, засоби зв'язку супротивника
- d) Нанести удари по стратегічно важливих центрів противника.

24. Прихильник концепції «геополітичного кодексу Франції»:

- a) Ш. де Голль
- b) М. Фуше
- c) Ж. Готтманн

25. Заповніть таблицю «Функції геополітики»

Світоглядна функція	
Гносеологічна функція	
Прогностична функція	
Управлінська функція	
Прикладна функція	
Ідеологічна функція	
Аксіологічна функція	
Виховна функція	
Освітня функція	
Просвітницька функція	



Самоперевірка:

0 балів - Здобувач не відповів на жодне тестове питання

1- Здобувач дав правильні відповіді від 1 до 5 питань.

2- Здобувач дав правильні відповіді від 6 до 10 питань.

3- Здобувач дав правильні відповіді від 11 до 15 питань.

4- Здобувач дав правильні відповіді від 16 до 20 питань.

5- Здобувач дав правильні відповіді від 20 до 25 питань.

Література.

1. Білокобильський О. Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій. Київ: Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації, 2016. 364 с
2. Геополітика: підручник для вузів. Міжрегіональна Академія управління персоналом, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Київ : МАУП, 2004. 296 с.
3. Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : Навч. посібник. Київ : Либідь, 2003. 176 с.
4. Наумкіна С. М. Геополітичні пріоритети України: соціальний аспект. Перспективи. 2013. № 1 (55). С. 72–76.
5. Наумкіна С. М. Національні інтереси України в сфері забезпечення інформаційної безпеки. Україна – Литва: безпековий вимір нових геополітичних стратегій. Матеріали міжнародного наукового семінару. Одеса : Фенікс, 2012. С. 16–19.
6. Збірник наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність» ДВНЗ «Ужгородський національний університет». URL : <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/>

## **7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ**

**Індивідуальне завдання** – форма організації навчання для поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які отримує здобувач. Індивідуальна робота спрямована на поглиблення знань студента з

окремих тем української й світової геополітики, дозволяє глибше вивчити лекційний матеріал, познайомитися з рекомендованою літературою та сформуванню свою думку з проблеми, над якою працює студент.

Різновидом індивідуальних завдань є індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) навчально-дослідного характеру науково-дослідного характеру, які охоплюють декілька тем або зміст навчального курсу в цілому. До ІНДЗ належить реферат з презентацією. Тривалість презентації не повинна перевищувати 15 хвилин. Здобувач повинен ретельно підготувати текст виступу, композиційно правильно вибудувати його, продумати логічну зв'язаність композиційних частин тексту, надати йому емоційне забарвлення, а й супроводити виступ візуальним рядом.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання є однією з форм навчального процесу, що виконується під час позааудиторної самостійної роботи. Індивідуальні завдання виконуються самостійно з одержанням необхідних консультацій з боку викладача.

### **Структура індивідуального завдання включає такі основні елементи:**

- ✓ Титульний аркуш
- ✓ Зміст (план)
- ✓ Вступ
- ✓ Основна частина, яка складається з 2-3 рівнозначних за обсягом розділів, кожний з яких завершується стислими висновками
- ✓ Висновки
- ✓ Список використаних джерел

#### **Обсяг – 15 -20 сторінок:**

Титул – 1 стор.

Зміст – 1 стор.

Вступ – 1-2 стор.

Основна частина: 2-3 розділи, які завершуються стислими висновками.

Висновки – 1-2 стор.

Список використаних джерел – 10 джерел.

### **Правила оформлення реферату:**

Текст реферату виконується на аркушах А4. Тип шрифту – Times New Roman. Шрифт – звичайний, розмір – 14, абзац – 1,25, інтервал – 1,5.

При написанні реферату обов'язковими є посилання на автора і джерело. Цитати, взяті із праць або офіційних документів, повинні відповідати оригіналу.

### **Порядок подання та захист індивідуального завдання:**

Оцінка виставляється після ознайомлення викладача та усного виступу здобувача.

### **ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:**

1. Вплив цивілізаційних теорій на сучасну наукову геополітику.
2. Вплив військово-стратегічних теорій на сучасну геополітику.
3. Роль геополітики у формуванні зовнішньої політики держави.
4. Геополітична концепція «Серединної Європи».
5. Основні положення наукової концепції «географічної вісі історії» Х. Маккіндера.
6. Теорія «морської могутності» А. Мехена.
7. Геополітичні ідеї «нових правих» і континенталістів.
8. Регіоналістичні держави в сучасному світі.
9. Столиці держав світу: провідні підходи до типізації.
10. Геостратегія США в першій половині ХХІ ст.
11. Геостратегія Китаю в першій половині ХХІ ст.
12. Геостратегія Росії в першій половині ХХІ ст.
13. Геостратегія ЄС в першій половині ХХІ ст.
14. Україні в сучасній російській геополітичній думці.

15. Американська геополітична доктрина щодо України.
16. Сучасні геополітичні дослідження в Україні.
17. Національна безпека України: основні геополітичні загрози, шляхи та нейтралізація.
18. Зовнішня політика України на початку ХХІ ст.
19. Участь України в міжнародних організаціях.
20. Співробітництво України з ЄС: проблеми та перспективи.

### **8. Критерії та шкала оцінювання.**

У процесі викладання дисципліни «Геополітика» застосовується поточний та підсумковий контроль. Для оцінювання знань, умінь та навичок здобувачів під час проведення семінарських занять застосовується поточний контроль.

#### **Критерії оцінювання за різними видами роботи**

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем.
	1 бал	Оцінюється робота здобувача, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
	2 бали	Оцінюється робота здобувача, який відтворює значну частину навчального матеріалу, але не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації. Розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому

	обов'язкову літературу, здобувачем допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота здобувача, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
0 балів	Здобувач не виконав завдання самостійної роботи.
1 бал	Оцінюється робота здобувач, який не в змозі виконати більшості завдань самостійної роботи, не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) виконує окремі завдання самостійної роботи.
2 бали	Оцінюється робота здобувача, який виконав значну частину самостійної роботи, але не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації. Розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, здобувачем допускаються при цьому окремі неточності та незначні помилки.
3 бали	Здобувач у повному обсязі виконав завдання самостійної роботи, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань,

		використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
0 балів		Завдання не виконано.
1-6 бали		Завдання виконано формально, стандартними книжковими фразами, без власних роздумів. Не своєчасно, присутні помилки, відсутня логіка та грамотність суджень.
7-14 балів		Завдання виконано у повному обсязі, але допущені окремі неточності. Логіка викладу присутня, однак не вистачає ілюстрації отриманих узагальнень, або ж їх обґрунтування. Висновки аргументовані, однак, узагальнення не зовсім відповідають отриманим результатам.
15-20 балів		Завдання виконано у повному обсязі, без помилок. Відповідність теоретичним положенням, обґрунтованість позиції, факти, результати досліджень подаються у логічній послідовності. Висновки логічні, аргументовані, повні, вказують на виявлені закономірності.

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота)			ІНДЗ	Сума
Теми	Бали	Разом		
Тема 1	0–6	0–80		0–100

Тема 2	0-6		0-20	
Тема 3	0-6			
Тема 4	0-6			
Тема 5	0-6			
Тема 6	0-6			
Тема 7	0-6			
Тема 8	0-6			
Тема 9	0-6			
Тема 10	0-6			
проміжний модуль	0-5			
проміжний модуль	0-5			
Контрольна модульна робота	0-10			

Оцінки, одержані здобувачем за практичні заняття, ураховуються при визначенні семестрової підсумкової оцінки у вигляді заліку.

## **9. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

### **Основна література**

1. Бжезинський Зб. Велика шахівниця. Київ : Фабула, 2018. 288 с.
2. Бжезинський Зб. Вибір: світове панування чи світове лідерство. Київ : видавництво Києво-Могилянська академія, 2006. 204 с.

3. Бжезинський Зб. Стратегічне бачення. Львів : Літопис, 2012. 168 с.
4. Білокобильський О. Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій. Київ: Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації, 2016. 364 с.
5. Бірнбаум П'єр. Франція для французів. Історія проявів націоналістичної ненависті. Київ: видавництво Києво-Могилянська академія, 2015. 374 с.
6. Вілбер Кен. Трамп і епоха постправди. Київ, Terra Incognita. 2019. 136 с.
7. Блій Г. Де, Муллер П. Географія: світи, регіони, концепти / Пер. з англ. Передмова О. Шаблія. Київ, 2004. 212 .
8. Геополітика: енциклопедія. Київ : Знання України, 2012. 919 с.
9. Геополітика: підручник для вузів. Міжрегіональна Академія управління персоналом, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Київ : МАУП, 2004. 296 с.
10. Геополітика: Антологія. Київ : Знання, 2006. 1004 с.
11. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія. Підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 416 с.
12. Дністрянський М. С. Основи геополітики: Навчальний посібник. Львів : Львівський Університет, 2011. 436 с.
13. Дністрянський М. С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології. Львів, 2003. 178 с.
14. Кісінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ : Наш формат, 2020. 320 с.
15. Кузь О. М. Геополітика. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 180 с.
16. Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : Навч. посібник. Київ : Либідь, 2003. 176 с.
17. Політологія. Завдання для практичних занять: методичний посібник. Одеса : Південноукраїнський нац. педаг. ун-т імені К. Д. Ушинського, 2012. 59 с.



18. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків : Фоліо, 2012. 414 с.
19. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. Київ : Наш формат, 2019. 608 с.

### Допоміжна

1. Галлін Д. Сучасні медіа системи: три моделі відносин ЗМК та політики. Пер. з англ. О. Насика. Київ : Наука, 2008. 320 с.
2. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. 464 с.
3. Дергачов В. А. Цивілізаційна геополітика (Великі багатовимірні простори). Одеса, 2003. 287 с.
4. Дергачов В. А. Глобальна геоекономіка. Одеса, 2004. 243 с.
5. Дергачов В. А. Геополітична енциклопедія, 2010. Інтернет-портал «Інститут геополітики професора Дергачова». URL : [www.dergachev.ru](http://www.dergachev.ru).
6. Завгородній Ю. Ю. Сакральна географія и феномен паломництва: латентне чи явне. URL : <http://tureligious.com.ua/wp-content/uploads>
7. Замятин Д. Н. Геополитика: основные проблемы и итоги развития в XX веке. Политические исследования. 2001. №6. 51–60 с.
8. Іванов В. Масові комунікації [монографія]. Київ : Академія Української преси, Центр Вільної Преси, 2013. 902 с.
9. Кисельов Є. П. Методологія геополітики. Харків : Магістр, 2002. 178 с.
10. Колосов В. А. Мироненко Н. С. Геополітика та політична географія. URL : <file:///D:/Documents/Downloads.pdf>
11. Мальтус Р. Опыт о законе народонаселения. СПб, 1868. Т.1. 282 с.
12. Маккіндер Х. Географическая ось истории. Политические исследования. 1995. №4. С. 27–38.
13. Михайлов Т. А. Еволюція геополітичних ідей. Київ, 1999. 211 с.

14. Мечников Л. И. Цивилизация и великие исторические реки. Москва, 1924. 189 с.
15. Мольтке Х. О стратегии. Стратегия в трудах военных классиков. Т. 2. Москва, 2001. 190 с.
16. Муазі Д. Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ. Київ : Брайт Стар Паблішінг, 2018. 184 с.
17. Мэхен А. Влияние морской силы на историю (1660–1783). Москва–Ленинград, 1941. 213 с.
18. Наумкіна С. М. Міжкультурна комунікація як «філософія толерантності» в сучасному світовому геополітичному просторі. Актуальні проблеми філософії і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі. Харбін – Одеса, 2019. С. 44–49
19. Наумкіна С. М. Європейський досвід впровадження політики регіонального розвитку. Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика. Київ : КНУБА, 2018. С. 116–120.
20. Наумкіна С. М. Новий регіоналізм» як зміна структури територіальної політики. Politicus: Науковий журнал. 2017. № 5. 76–79.
21. Наумкіна С. М. Регіон як істотна форма просторового розвитку. Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика. Вип. 3. Ч. I. Київ, 2017. С. 12–16 (всього 327).
22. Наумкіна С. М. Посилення глобальних ризиків у світовому політичному просторі. Прикарпатський вісник НТШ. 2016. № 3 (35). С. 143–152.
23. Наумкіна С. М. Форма державного устрою і регіональна політика сучасних держав: змістовна та функціональна взаємообумовленість. Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація. Київ, 2016. С. 30–37 (всього 300 с.).
24. Наумкіна С. М. Вашингтонський консенсус і політико-економічні перетворення країн Центральної та Східної Європи: теорія і практика.

- Стихія політики: соціологічна, філософська, політологічна рефлексія. Одеса, 2015. С. 13–19 (всього 184 с.)
25. Наумкіна С. М. Процес державотворення як важлива складова сучасного політичного розвитку. Електронне наукове видання «SPACE» (Society, Politics, Administration in Central Europe). 2016. № 1. С. 27–30. URL : [www.space.nuona.od.ua/](http://www.space.nuona.od.ua/)
26. Наумкіна С. М. Створення державних механізмів регулювання міграції як умова національної безпеки європейських країн. Країни Східного партнерства V4: проблеми і перспективи співпраці. Одеса, 2016. С. 112–115.
27. Наумкіна С. М. Адміністративно-територіальне реформування як центральна ідея концепції «нового регіоналізму». Регіональна політика: законодавче регулювання та практика реалізації. Київ – Тернопіль : Астон, 2015. 384 с. (С. 97–102).
28. Наумкіна С. М. Безпека кордону. Новітна політична лексика (неологізм, okazіоналізми та інші новотвори / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.; За заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ – 2000», 2015. 492 с. (С. 27–28).
29. Наумкіна С. М. Мультикультуралізм як стратегія соціально-політичного розвитку сучасних європейських країн: позитивні та негативні прояви. Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Вип. 1. Одеса: НУ «ОЮА», 2014. С. 90–94.
30. Наумкіна С. М. Геополітичні пріоритети України: соціальний аспект. Перспективи. 2013. № 1 (55). С. 72–76.
31. Наумкіна С. М. Національні інтереси України в сфері забезпечення інформаційної безпеки. Україна – Литва: безпековий вимір нових геополітичних стратегій. Матеріали міжнародного наукового семінару. Одеса : Фенікс, 2012. С. 16–19.

32. Наумкіна С. М. Міграційна політика країн Євросоюзу як наслідок їх трансформації та світової глобалізації. Актуальні проблеми європейської інтеграції. Вип. 9. Одеса : Фенікс, 2012. С. 14–21.
33. Наумкіна С. М. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни «Геополітика» [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського». Одеса : Вид-во «Університет Ушинського». 2019. 34 с.
34. Ратцель Ф. Земля и жизнь. СПб., 1903–1906. Т. 1–2. 284с. Т 2. 281 с.
35. Рум'янцева С. В. Кодування та декодування інформації у сучасних ЗМК: переваги Інтернет-ЗМК. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології», №111. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. С. 114–118.
36. Смола Л. Особливості використання інформаційно-психологічного впливу в індустріальному та постіндустріальному суспільствах. Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Наук. вісник: зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 48 (6). С. 554–559.
37. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посібник. Харків : Право. 2016. 540 с.
38. Хаусхофер К. Про геополітику. Київ, 2005. 406 с.
39. Чемберлен Х. С. Арийское мирозерцание. Москва, 1913.
40. Ян Є. Що таке геополітика? Світова економіка і міжнародні відносини. 2014. № 4. С. 90–101.
41. Huntington S. The Clash of Civilizations? Foreign Affairs. 1993. Vol. 72. P. 22–48.

42. Naumkina S.M. Development of regional collaboration in a format «Poland – Romania – Ukraine as a condition of collective security». Studium Europy srodkowej i wschodniej. 2016. № 5. P. 104–111.
43. Naumkina S. M. Regional policy and instruments of its realization in the context of European Union requirements. Teoria și practica administrării publice: Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională 19 mai 2017. CHIȘINĂU, 2017. P. 195–200.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL : [www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)

Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)

Офіційний сайт Президента України. URL : [www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua)

Офіційний сайт Уряду України. URL : [www.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua)

Електронні версії окремих журналів:

Науковий журнал «Politicus». URL : <http://politicus.od.ua/index>.

Збірник наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність» ДВНЗ «Ужгородський національний університет». URL : <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/>

Щорічний журнал з політичних наук «Studia Politologica Ukraino-Polona». URL : <http://intermarum.zu.edu.ua/about>. URL : <http://journals.uran.ua/spup>

Наукове фахове видання: Наукові праці. Політологія. URL : <http://politics.chdu.edu.ua/>

Comparative Politics. URL : <http://web.gc.cuny.edu/jcp/index.htm>

Comparative Political Studies. URL : <http://www.sagepub.co.uk>

European Journal of Political Research. URL : <http://www.wkap.nl/prod/j/0304-4130>

The Journal of Politics, Texas University. URL : <http://www.utexas.edu/utpress/journals/jjop.html>

World Politics, Princeton University. URL : [http://muse.jhu.edu/journals/world\\_politics/](http://muse.jhu.edu/journals/world_politics/)

Political Science, Stanford University. URL : <http://polisci.annualreviews.org/>

American Political Science Review, Michigan University. URL : <http://www.ssc.msu.edu/~apsr/>

Democratisation. URL : <http://www.frankcass.com/jnls/index2.htm>

Дослідження громадської думки «Євробарометр». URL : <http://europa.eu.int/comm/dg10/epo/polls.html>

